

NEKA BITNA OBILJEŽJA AMERIČKOG FRATERNALIZMA

(U povodu 100. obljetnice Hrvatske bratske zajednice)

Ivan Čizmić

Institut za primijenjena društvena istraživanja, Zagreb

UDK 329.7 (73)

061.23 (73=862)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 30. 9. 1993.

Američki fraternalizam pripada najsnažnijim socijalnim pokretima u povijesti Sjedinjenih Američkih Država. Njegov osnovni program jest osobno i obiteljsko osiguranje za slučaj bolesti ili smrti. Međutim, u okviru fraternalističkih ustanova razvijale su se raznovrsne društvene, kulturne i političke aktivnosti. Najzaslužniji za razvoj fraternalističkog pokreta jesu doseljenici u SAD. Kroz fraternalističke ustanove oni su svoju kulturnu baštinu ugrađivali u američki mozaik nacija. Slavenski doseljenici, a među njima i Hrvati, imali su svoje snažne i brojne fraternalističke ustanove. Kroz njih su se borili za afirmaciju svojih etničkih zajednica u novom američkom društvu, ali preko njih su također pružali gospodarsku i političku podršku svome narodu u staroj domovini u borbi za nacionalno oslobođenje. Zahvaljujući takvom radu, američki fraternalizam je sačuvao svoju važnost među doseljenicima sve do našeg vremena. U prilog ovoj tvrdnji jest i činjenica da ove godine najveća hrvatska iseljenička organizacija, Hrvatska bratska zajednica, slavi svoju stotu obljetnicu.

Američki fraternalizam ¹ svoj nastanak i razvoj treba najviše zahvaliti doseljenim radnicima. Došavši u stranu nepoznatu zemlju, u kojoj su ljudi govorili različitim

1

Ovaj rad pisan je na osnovi autorovih istraživanja nastanka i razvoja fraternalističkog pokreta u SAD-u. Također, veliki dio ovog poglavlja pisan je na osnovi rezultata istraživanja u okviru projekta "Conflict and Cooperation: Comparative Research on the East-European Experience in area City of Cleveland, Ohio, 1880-1930". U okviru ovog projekta istraživane su slijedeće etničke grupe: Ivan

jezicima i imali različite običaje, doseljenici su izgrađivali osjećaj zajedništva i solidarnosti u dvjema institucijama: etničkim crkvama i bratskim organizacijama. Ove dvije organizacije olakšavale su im prijelaz u novo društvo osiguravajući im mjesto molitve, mjesto za društveno okupljanje i mjesto gdje su učili kako prihvatiti vrijednosti novoga društva.

Mnogi bi iseljenici zbog nesreće na radu ostavili život u američkim tvornicama i rudnicima, a da poslije toga nitko ne bi brinuo o njihovim obiteljima. Još brojniji su ostali osakaćeni, nesposobni za daljnji rad, bespomoćni, napušteni i osamljeni. Krajem prošlog i početkom našeg stoljeća u Americi nije bilo odgovarajuće socijalne zaštite, pa je problem unesrećenih i osakaćenih bio jedan od osnovnih problema doseljenika.² Prepušteni sami sebi, teškom izrabljivanju i stradavanju u američkim industrijskim postrojenjima, rudnicima, trgovinama i prometu, uvidjeli su da je jedini izlaz iz teškog životnog i radnog stanja u međusobnoj slozi, uzajamnom pomaganju i organiziranju vlastitih društava po naseobinama sunarodnjaka.

Doseljenici iz nekih istočnoeuropskih zemalja lakše su prihvaćali program američkog fraternalizma jer su imali iskustvo i tradiciju u starom kraju još iz srednjeg vijeka, okupljajući se u raznim dobrotvornim udrugama i vjerskim zajednicama. Život u zadrugama bio je načinom života i privređivanja mnogih poljoprivrednih predjela Austro-Ugarske gotovo do kraja prošlog stoljeća. Također su i radnici, a napose rudari, imali dugu tradiciju okupljanja u svojim društvima za samopomoć.

Počeci stvaranja potpornih odnosno fraternalističkih organizacija u Americi sežu u 1968. godinu, kada je John J. Upchurch, željezničarski radnik, organizirao prvo takvo društvo pod nazivom *The Ancient Order of United Workmen*. Cilj društva bio je radnicima pružiti bolje uvjete i veću sigurnost nego što su im pružali *Trade Unioni*. Upchurchova je inicijativa postajala sve popularnijom, a organizacije koje su se osnivale po njegovoj zamisli postajale su sve uspješnije i utjecajnije. Ideja bratske zaštite postala je privlačna javnosti. Radnici udruženi u bratske organizacije uživali su zaštitu pod vrlo povoljnim uvjetima plaćanja. Međutim, mnoge osiguravajuće kompanije koje su svoj posao obavljane na komercijalnoj osnovi, smatrale su bratske organizacije konkurencijom i nastojale su ih onemogućiti u radu.³ Zbog toga je *Order of the United Workmen* sazvao zastupnike različitih bratskih organizacije na zajednički sastanak, koji se održao 1886. u Washingtonu. Na sastanku je osnovan savez potpornih organizacija

Čizmić: Cleveland's Croats; Juliana Puskas: Cleveland's Magyars; Adam Walaszek: Cleveland's Poles; Matijaž Klemenčič: Cleveland's Slovenes; Michael Kopanic: Cleveland's Slovaks; Winston Chrislock: Cleveland's Czechs. Rad još nije objavljen, a rukopis se nalazi u biblioteci Instituta za primijenjena društvena istraživanja u Zagrebu.

2

George J. Prpić, *The Croatian Immigrants in America*, New York, 1971, str. 156

3

Fraternal Life Insurance, Indianapolis, Indiana, 1938, str. 24

ujedinjen u *National Fraternal Congress*. Cilj povezivanja u savez bio je uspješnije vođenje konkurentne borbe protiv osiguravajućih kompanija. O tome list *Zajedničar* piše: "Cilj i svrha ove velike i moćne američke organizacije jest da štiti interese dobrotvornih zajednica, njezinog članstva, da nastoji spriječiti stvaranje nepovoljnih zakona pojedinih država tičući se dobrotvornih zajednica, te da na temelju iskustva i pomora članstva dobrotvornih organizacija nastoji da u zajednice uvedu zdravu ljestvicu uplaćivanja i time ih postavi na zdrav i čvrst temelj njihova opstanka. Samo zaslužbom *National Fraternal Congress*a digoše se i ojačaše se financijski američke zajednice, te je danas u dvadeset i sedam država pripremljen zakon po kome se imaju ravnati dobrotvorne organizacije, a taj zakon zove se *Mobile Bill*.⁴ Ipak je u *National Fraternal Congressu* došlo do nesuglasica kada je 1900. bio izglasan *Force Bill*, po kojem su neke mlađe fraternalističke organizacije trebale uplaćivati doprinos po nepovoljnoj ljestvici. U savezu dolazi do cijepanja i stvaranja još jedne organizacije, *The Associated Fraternities of America*. No raskol nije dugo trajao jer je na zajedničkom sastanku 1912. u New Yorku došlo do ujedinjenja pod zajedničkim imenom *The National Fraternal Congress of America*. Od tada započinje razdoblje vrlo plodnog rada u američkom fraternalističkom pokretu. Uspon koji je pokret doživio vidi se po broju organizacija koje su neposredno prije drugog svjetskog rata djelovale u SAD-u: 182 nacionalne potporne organizacije imale su državnu dozvolu za poslovanje. Članstvo je brojilo 6,465.240 odraslih i 1,034.194 podmlatka, a okupljalo se u 99.048 odsjeka. Imovina svih potpornih organizacija iznosila je US \$ 1,331.019.996. Vrijednost zaštite ili "certifikata" iznosila je US \$ 6,609.444.732.

S gotovo osam milijuna članova organiziranih u zamalo sto tisuća odsjeka i imovinom od preko bilijun i četvrt dolara, potporne organizacije bile su vrlo utjecajna sila u američkom javnom životu.⁵

Doseljenici se nisu odmah niti u većem broju uključivali u fraternalističke organizacije. Tek kada su shvatili da im one pružaju dobru socijalnu sigurnost, počeli su osnivati bratska društva, klubove, domove, dvorane za sastanke, sjednice, razgovore i dogovore za planiranje najrazličitijih aktivnosti. Upravo tome treba zahvaliti nagli porast fraternalističkog pokreta, napose početkom našeg stoljeća.

Fraternalističke organizacije morale su se ujedinjavati da bi postale djelotvornije u pružanju pomoći članstvu. Društvene aktivnosti nisu mogle ostati u granicama manjih ili većih iseljeničkih naselja oko rudnika i tvornica. Moralo se misliti i planirati na većoj i široj osnovi nacionalnog značenja, a da se ipak sačuva bratski i zajedničarski smisao rada, da se on i dalje razvija u duhu fraternalizma.

⁴
Zajedničar (Fraternalist), 22.10.1913, br. 42.

⁵
Radnički kalendar, Pittsburgh, 1941, str. 77.

Stvaranjem jakih fraternalističkih organizacija došlo je do prekretnice u životu doseljenika u SAD-u. U tim su organizacijama pronašli mogućnost uzajamnog pomaganja, kulturnog napretka i zajedničkog djelovanja na poboljšavanju teških uvjeta života. Posebni sustav organizacija, sastavljenih od gnijezda za omladinu, odsjeka za starije i središnjica za jače promicanje društvenih aktivnosti, učinili su bratske zajednice glavnim promicateljima gotovo svih društvenih aktivnosti doseljenika u SAD-u. Pod pokroviteljstvom njihovih odsjeka održavani su tečajevi engleskog jezika za starije iseljenike i tečajevi materinskog jezika za njihove potomke rođene u Americi. Odsjeci su zajednica bili inicijatori osnivanja odbora i društava za promicanje prosvjete, kazališne umjetnosti, grupa koje su održavale različite zabave, za razvoj tamburaške i orkestralne muzike. Pored tečajeva za jezike i folkloru po odsjecima zajednica, najrazličitijih priredbi s bogatim programima, od običnih i redovitih mjesečnih sjednica do dobro posjećivanih banketa u dvoranama, piknika i izleta po velikim parkovima, zajednice su organizirale neku vrstu tribina na kojima su razni govornici iseljenicima objašnjavali mnoge nepoznate stranice društvenog, kulturnog, a često puta i političkog života u iseljeništvu i ostavljenoj domovini.

Američki fraternalizam imao je svoga konkurenta – trgovačko osiguranje, pa su i bratske zajednice morale preuzimati sva moguća životna osiguranja uz povoljnije uvjete nego što su ih davala trgovačka osiguranja. Pored toga morale su ozbiljnije planirati i izvoditi svoj kulturni program radi privlačenja i "aktiviranja" mladih generacija u svojim redovima. Konkretno, bratske zajednice su u okviru organiziranog podmlatka osnivale odjele za sport i prosvjetu, odjele za propagandu, te omladinske kulturne federacije kojima je bio zadatak ujediniti sve tamburaške i plesne grupe i pjevačke zborove te im omogućiti stabilnost i dugotrajniju izdržljivost u radu, kao i festivalska natjecanja. Bratske zajednice imale su i školarinske zaklade za pomaganje siromašnih studenata. Uspjeh svih ovih pothvata i aktivnosti ovisio je o brojčanoj veličini i financijskoj moći bratskih zajednica, što je iziskivalo koordinaciju svih aktivnosti, kao i proširenje programa rada kako bi se bratske zajednice učinile što privlačnijima za naraštaje rođene i odgajane u Americi, o kojima je stvarno ovisila budućnost fraternalističkih organizacija. Povoljniji osiguravajući uvjeti, humanitarne i kulturne aktivnosti, posebno natjecanje mladih u sportu i izvedbama folklornih pjesama i plesova raznih krajeva i naroda svijeta, jesu oni faktori kojima se ističe prednost američkog fraternalizma pred raznim osiguravajućim društvima.

U nekim američkim gradovima fraternalistički se pokret razvijao veoma intenzivno, pa su s vremenom neki od njih postali središta velikih fraternalističkih organizacija, a neke su etničke grupe imale brojne podružnice i odsjeke u pojedinim gradovima. Česi su prvi među Slavenima u SAD-u osnivali bratske organizacije, pa su njihove organizacije zato i najstarije. "Slovanska lipa" započela je radom u svibnju 1862, a društvo "Perun" 1866. godine.⁶ Dvije velike

6

Winston Chrislock: *Cleveland's Czechs*

nadnacionalne poljske organizacije – "Poljska rimokatolička organizacija" i "Poljski nadnacionalni savez" – bile su aktivne u Clevelandu. One su radile na osnivanju novih ili ujedinjavanju već postojećih društava.⁷ Slovaci koji su u Ameriku počeli dolaziti nešto kasnije, 1880-ih, odlučili su da središte njihove najveće bratske organizacije, "Prve katoličke slovačke zajednice", bude u Clevelandu.⁸ Mađari i Hrvati, koji također pripadaju tzv. novoj imigraciji, nisu se u početku oduševili fraternalističkim programom. Ali neka loša iskustva, a napose nedolični pokopi nekolicine sunarodnjaka, pokazali su im korist koju mogu imati od članstva u bratskim organizacijama.⁹ Središte njihovih velikih bratskih organizacija – "William Penn" i "Narodna hrvatska zajednica" – bilo je u Pittsburgu, a država Ohio i grad Cleveland bili su na drugom mjestu po broju odsjeku u cijelom SAD-u. Postojale su dobre veze slobodoumnih Slovenaca i Čeha još u starom kraju. Suradnja se nastavila i u Americi, a prva bratska udruženja Slovenaca u SAD-u nastala su uz pomoć slobodoumnih čeških doseljenika.¹⁰ Osnivači prvih fraternalističkih organizacija u SAD-u bili su intelektualci iz redova srednje klase – liječnici, odvjetnici, bankari, vlasnici trgovačkih poduzeća i svećenici. Ovi su ljudi često stizali u Ameriku zbog neslaganja s političkim prilikama u zemljama iseljenja. Koristili su se programom američkog fraternalističkog pokreta da bi preko njega – osnivanjem fraternalističkih organizacija – širili svoje poglede na život i svoja politička uvjerenja, što im nije bilo dopušteno u starome kraju. Poslovni ljudi htjeli su preko fraternalističkih organizacija osigurati uspjeh u poslu. Ali kako se članstvo u fraternalističkim organizacijama povećavalo, i to najviše iz redova doseljenih radnika, ova su rukovodstva bila postupno i spontano, kadšto i uz oštre rasprave ili sukobe, potisnuta sa njihovih položaja. I svećenici su se teško snalazili među rukovodstvima fraternalističkih organizacija, ali su svojom nazočnošću bili dobro došli u njihovu radu, pogotovo na sastancima, konvencijama, svečanostima i zabavama. Upravljanje fraternalističkim organizacijama preuzima "nova klasa" etničkih lidera iz redova radnika, obrtnika ili pak đaka i studenata, koji u starom kraju nisu potpuno završili školovanje.¹¹ "Novi etnički lideri" bili su doseljenici koji su se uspjeli ekonomski afirmirati, koji su imali svoje *boarding houses saloons*, koji su bili povjerenici etničkih banaka ili dopisnici etničkih listova (nesvršeni đaci i studenti). To su mahom bili oženjeni ljudi koji su već donijeli čvrstu odluku da

7
Adam Walaszek, *Cleveland's Poles*, str. 46.

8
John Kopanic, *Cleveland's Slovaks*, str. 24.

9
Juliana Puskas, *Cleveland's Magyars*, str. 7; Ivan Čizmić, *Cleveland's Croats*, str. 1.

10
Matijaž Klemenčič, *Cleveland's Slovenes*, str. 129

11
Puskas, str. 92.

trajno žive u Americi. Postali su ekonomski neovisni i brzo su prihvaćali način života i navike nove sredine svladavši engleski jezik. Neki su bili vlasnici etničkih listova, koje su, između ostaloga, obilno koristili za izvješćivanje o radu fraternalističkih organizacija. Inače, gotovo svaka od bratskih organizacija imala je svoje novine koje je sama pokretala ili ih je financijski potpomagala. Novine su kao dodatak donosile izvješća sa sastanaka u glavnom uredu, a koja su se odnosila na rad organizacije kao osiguravajućeg društva, zatim poglede organizacije na političke pitanja u Americi i staroj domovini.

Etnički lideri su gradili veze s američkim institucijama i predstavnicima lokalne političke vlasti. Pojedini od njih postajali bi važne ličnosti u gradu, pozivajući gradonačelnika, članove parlamenta i suce da budu nazočni raznim proslavama fraternalističkih organizacija. Na taj su način najbolje zastupali interese fraternalističke organizacije.

"Etnički lideri" su preko fraternalističkih organizacija njihovo brojno članstvo sve više približavali životu nove sredine. Čak su i pripadnici "nove emigracije" (koji su došli u SAD 1880-ih) počeli nakon prvog svjetskog rata izjavljivati da će trajno ostati u Americi. Iz redova ovih organizacija upućuju se protesti Kongresu protiv primjene doseljeničkih zakona 1924. godine. U brojnim peticijama traži se poništenje zakona o registraciji i prebrojavanju doseljenika. Unutar pojedinih organizacija osnivaju se komisije za propagiranje uzimanja državljanstva i za postizanje stvarne ravnopravnosti i građanskih prava. Lideri fraternalističkih organizacija upozoravaju članstvo kako se sve više mora brinuti za rješavanje problema u svojoj novoj domovini i kako trebaju sudjelovati u američkom životu ravnopravno s ostalim građanima. Sve je veći postotak članova fraternalističkih organizacija bio naturaliziran.

Kako su bratske organizacije – sa više od sto tisuća članova, ili neke sa nekoliko stotina tisuća članova – mogle tako uspješno okupljati doseljenike u svojim redovima i kod njih stalno podržavati interes za fraternalistički program? Organiziranje rada i djelovanja najuspješnije se rješavalo kroz mrežu tisuća odsjeka "na terenu". Odsjek je postao osnovnim kotačem uspješnog djelovanja fraternalističkih organizacija. Kroz sve složenije programe društvenih aktivnosti odsjeci bratskih organizacija preuzimaju one koje su se dotad dijelom odvijale u *boarding houses* i *saloonima*. Dapače, u radu odsjeka sve aktivniji su vlasnici *boarding houses*, "saluneri" i vlasnici etničkih banaka, jer su brzo uočili kako su odsjeci postali važni centri okupljanja doseljenika. Zbog toga su nastojali dobiti vodeću ulogu u odsjecima vjerujući da će to koristiti njihovim poslovima. Radi toga je ponekad dolazilo i do cijepanja odsjeka, jer su pojedinci iz konkurentskih razloga nastojali istisnuti suparnike sa vodećih dužnosti.

Ovdje ćemo analizirati rad odsjeka bratskih organizacija i utvrditi koliko su oni dobrom organizacijom i radom pridonijeli razvoju fraternalizma u SAD-u.¹²

¹²

I. Čizmić, str. 36-39.

Članovi odsjeka imali su svoje redovite sjednice koje su se održavale jednom mjesečno, najčešće subotom poslije 20 sati ili nedjeljom. Dvorane za sjednice su unajmljivali, i to redovito kod pripadnika svoje etničke grupe. Prije prvog svjetskog rata plaćali su za dvoranu oko 12 US \$, a poslije i po 30 US \$ godišnje. Fraternalistička glasila primao je svaki član organizacije, a u njima su se nalazile sve obavijesti o radu odsjeka. Pazilo se na uredno administrativno vođenje odsjeka, naročito vodeći računa da se knjigovođe, blagajnici i drugi dužnosnici ponašaju odgovorno i da redovito dolaze na sjednice odsjeka. Računovođe su imali plaću 25 centi po članu godišnje. U slučaju neopravdanog izostanka sa sjednice odsjeka gubili bi razmjern dio plaće. Prema zapisnicima odsjeka, glavni financijski izdaci sastojali su se u obvezama prema glavnom uredu organizacije, zatim u isplati bolesničkih potpora članovima te plaće računovođi, tajniku i predsjedniku bolesničkog odbora. Od ukupnih prihoda pojedinog odsjeka glavnom uredu pojedine bratske organizacije doznavačivala se gotovo cjelokupna svota, a tek je prosječno jedna petina novca stajala za potrebe odsjeka, odnosno za isplatu bolesničke potpore i za plaću dužnosnicima u odsjeku.

Zbog velikih rashoda, odsjeci su često zapadali u financijske krize koje su između ostaloga rješavali i priređivanjem zabava, na kojima se od utrška pokrivaio financijski deficit. Ali u vrijeme težih ekonomskih kriza ni to nije bilo dovoljno. U tim su situacijama u odsjecima bili tolerantni prema članovima koji nisu mogli platiti članarinu, ali samo dok je bilo sredstava u blagajni, pa su tako bogatiji odsjeci gubili manje članova.

Loše stanje odsječne blagajne članovi su rješavali na razne načine: plaćanjem jednog dolara više po članu, smanjivanjem pristupnine (1,5 dolara) u članstvo odsjeka, financijskim stimuliranjem za nalaženje novih članova (50 centi po članu – 1914. godine), smanjivanjem bolesničke potpore od 6 dolara tjedno na 5 dolara.

Pazilo se da novi članovi budu dobrog zdravlja, kako se isplatom bolesničkih potpora ne bi opteretila blagajna, a od 1924. novi članovi se primaju tek nakon liječničkog pregleda. Godine 1918. i 1919. novi članovi uopće nisu bili primani zbog španjolske gripe. Prilikom primanja novog člana ("brata") dotičnoga je obvezatno trebao predstaviti jedan od starih članova. Na taj način on je snosio i dio odgovornosti ukoliko bi kasnije bilo problema s novoprimitljenim članom, tj. ukoliko ne bi poštivao društvenu disciplinu ili imao neki fizički nedostatak koji bi se kasnije otkrio, a zbog kojega prema pravilima nije ni mogao postati članom. Da bi pokazali svoj društveni upliv, odsjeci su koristili svaku mogućnost. Upotrebljavali su najrazličitije simbole, zastave, medalje, uniformirane kape. Nosili su čak uniforme, kada su grupno pribivali događajima organiziranim po zajednici, kada bi se postavljao temeljni kamen za crkvu, pri otvaranju škola ili crkvi ili obljetnica pojedinih organizacija.

Jedno od središnjih mjesta u okviru društvene funkcije odsjeka pripada posveti zastave, odnosno odsječnog barjaka. To je bila značajna etnička aktivnost, koja govori o tome koliko su zastava, odsječne medalje i ostali simboli bili značajni za etničku identifikaciju kao i pripadnost članova određenom odsjeku. Vrlo su

važne bile odluke u odsjeku da se sudjeluje u posveti barjaka drugih odsjeka bratskih organizacija. Bez isticanja odsječnog barjaka bila je nezamisliva bilo kakva kulturna ili druga manifestacija odsjeka, a kad su odsjecima upućivani pozivi na proslave drugih odsjeka ili društava, uvijek se upozoravalo da se dođe kolektivno, pod odsječnim barjakom. Za odsjeke, koji su vodili svoje financije vrlo racionalno, pazeći na svaki cent, nije bilo teško još 1907. godine platiti za zastavu i po 120 dolara. Također je svaki odsjek morao imati svoj vlastiti znak, a svaki član po jednu medalju sa znakom odsjeka.

S odsječnim barjakom i s odsječnim znakovima išlo se i na sprovode, jer je obveza članova odsjeka bila da budu nazočni sprovodu svoga člana, i to najmanje dvanaest članova, a također su po trojica trebali dan ranije čuvati mrtvaca, što je očito bio običaj prenesen iz starog kraja.

Ipak, najznačajnije mjesto u okviru društvene funkcije odsjeka imale su odsječne zabave. One su imale – iako ne uvijek – i ekonomsku funkciju prikupljanja sredstava za pokriće troškova iz odsječne blagajne. S vremenom će priređivanje zabava i piknika sve više biti motivirano ekonomskim potrebama odsjeka, pa će pojedini odsjeci takve zabave upriličiti po 2-3 puta godišnje. Posebno su mjesto pri tome imali plesovi, koji su se pretežno održavali u vrijeme vjerskih praznika i za Novu godinu. Za takvu priliku u odsjeku bi se izabrao i poseban odbor za pripremu plesa. Odsjeci su, kad god bi im to bilo moguće, osnivali i svoje tamburaške zborove, jer u tom slučaju nisu trebali plaćati muziku. Kad je u nekom gradu bila zabranjena prodaja piva, piknike su priređivali izvan grada, sve radi bolje zarade.

Solidarnost odsjeka odvijala se u nekoliko oblika, i to kroz međuetničku solidarnost bližih etničkih grupa, npr. među slavenskim organizacijama. Dakako, solidarnost odsjeka najviše je bila prisutna, što je i razumljivo, unutar vlastite etničke zajednice. Dapače, "lančana doseljavanja" ljudi iz istih sela ili regija u iste doseljeničke četvrti imala su za posljedicu formiranje odsjeka na lokalnoj osnovi, dajući im imena svetaca zaštitnika rodnog mjesta ili ime neke znamenite ličnosti iz toga kraja. U takve odsjeke učlanjivale su se cijele obitelji, rođaci i ljudi iz istih sela. U njima se bolje čuvalo patrijahalne odnose i razvijalo čvršću solidarnost.

Odlazak članova odsjeka na razne proslave ili zabave bio je obvezatan, pa je u slučaju neopravdanih izostanaka izricana kazna od jednog dolara svakom članu koji bi izostao. Često se događalo – ako bi neki odsjek izostao s proslave drugog odsjeka – da bi mu ovaj uzvraćao istom mjerom prigodom njegove vlastite proslave. Zbog toga se itekako pazilo da se pozivi prihvaćaju i proslavama redovito pribiva.

Odsjeci su svojim programom rada kod imigranata razvijali iskustvo društvenog okupljanja, izgrađivali osjećaj zajedništva i kolektivne svijesti. Odsječnim pravilima propisivalo se norme ponašanja, a za prekršitelje se predviđalo kažnjavanje. Ovo posljednje je imalo sporedno značenje u usporedbi sa spontanim usmjeravanjem ponašanja članstva kroz raznovrsne i bogate društvene aktivnosti odsjeka.

Postojala je tendencija da se članstvo odsjeka treba sastojati samo od muških članova. Muškarci su radili na težim i opasnijim poslovima, pa su se zato trebali osigurati u potpornim društvima. U nekim bratskim organizacijama žene su mogle biti samo "pridruženi članovi" sa znatno manjom skalom osiguranja.¹³ Ali kada se pokazalo da su mnoge žene umirale mlade, osobito pri porodu djece, više nije bilo razloga da i žene ne postanu članovi u bratskim odsjecima. Tamo gdje su postojali jači otpori toj tendenciji, žene su osnivale svoje vlastite ženske bratske odsjeke. Izgleda da otpor uključivanju žena u bratske organizacije nije bilo ozbiljnije naravi jer su i kod tzv. novih doseljenika – Slovenaca, Hrvata i Slovaka već nekoliko godina nakon osnivanja njihovih bratskih organizacija počeli djelovati zasebni ženski odsjeci. Tako su argumenti da se žene trebaju brinuti za kuću i odgoj djece, a ne osnivati ženske odsjeke brzo bili demantirani u praksi. Treba naglasiti da su progresivni pokreti jače zastupali uključivanje žena u fraternalistički pokret i osnivanje zasebnih ženskih odsjeka. Vidjelo se to posebno kod slobodoumnih čeških i slovenskih doseljenika.¹⁴

Fraternalistički pokret, kao američki socijalni pokret, trebao je voditi računa o svojim perspektivama i o svome razvoju. Vodeći ljudi u fraternalističkim organizacijama počeli su razmišljati kako u svoje redove privući u Americi rođenu djecu doseljenika. Na konvencijama organizacija početkom stoljeća o tome se sve više razgovaralo. Na tim konvencijama donošane su odluke o osnivanju posebnih odsjeka za podmladak. To su uglavnom bili engleski govoreći odsjeci, a programi njihova djelovanja bili su prilagođeni ukusu i željama djece doseljenika koji su prihvatili vrijednost nove, američke sredine. Ali i u ovim odsjecima podmlatka roditelji su ljubomorno čuvali i na mlade prenosili kulturnu baštinu naroda iz kojeg su potekli.

Uključivanjem žena i doseljeničke djece u članstvo fraternalističkih organizacija američki fraternalizam je proširio svoje redove mnoštvom novih članova, a osim osnovne svrhe osiguranja članstva, programi djelovanja kroz odsjeke na području kulture, sporta, umjetnosti, znanosti bili su znatno obogaćeni. Iako su se fraternalističke organizacije osnivale na etničkoj osnovi i u tome pokazivale konstantu, ipak su vjerska, politička i ideološka opredjeljenja ponekad bila podloga za međuetničko okupljanje u nekim fraternalističkim organizacijama. Tako su poljske rimokatoličke zajednice okupljale u svom članstvu Poljake, Litvance, Karpato-Rusine i pripadnike drugih slavenskih katolika "u jednu rimokatoličku oragnizaciju". Slovaci i Slovenci znali su uključivati se u češke bratske organizacije. Kranjsko-slovenska katolička unija u početku je u svoje redove primala samo Slovence, a kasnije i katolike drugih etničkih zajednica, posebno Hrvate. Mađarsko rimokatoličko društvo "Sv. Ladislav" okupljalo je pripadnike raznih nacionalnosti, najviše Mađare i Slovake. Grko-katolici

13

George J. Prpić, *The Croatians in Metropolitan Cleveland, Cleveland, Ohio, 1978*, str.100

14

Klemenčić, str. 141.

učlanjivali su se u katoličke organizacije i obratno. Slobodoumne organizacije čeških iseljenika primale su u svoje redove slovenske, a i slovačke doseljenike. Ali neke su fraternalističke organizacije u cijelosti odjeljivale vjerska i druga opredjeljenja od svoga djelovanja, smatrajući da su takva opredjeljenja stvar pojedinca. Niti etnička pripadnost nije bila mjerilo za primitak u članstvo.

Ipak, tako uzorna praksa međuetničkog razumijevanja i kooperacije unutar odsjeka fraternalističkih organizacija nalazila je na otpor i nerazumijevanje kako unutar pojedinih etničkih grupa tako i u međuetničkim odnosima.

Fraternalistički pokret postao je najprihvatljivijim, najmasovnijim i najtrajnijim oblikom etničkog i društvenog okupljanja doseljenika u SAD-u. Stoga je i razumljivo da su se kao popratne pojave u radu odsjeka pojavljivali različiti interesi i različiti ciljevi. To se očitovalo u nekoliko pravaca.¹⁵ Kako je etnička Crkva bila drugi najuspješniji oblik okupljanja doseljenika, događalo se da su se upravo na toj relaciji pojavili najsloženiji problemi. "Etnički lideri", oni su redovito vršili najvažnije dužnosti u fraternalističkim organizacijama i njihovim odsjecima, bili su osnovni pokretači i nositelji najvažnijih aktivnosti u formiranju i izgradnji župa, pa su se tako pojavljivali u ulozi tzv. crkvenih graditelja. Često puta i prije negoli je župa bila osnovana ili svećenik došao na službu u župu "etnički lideri", kao članovi crkvenog odbora, uz suglasnost biskupa poduzimali su najvažnije korake financijske i organizacijske naravi. Crkveni odbor je upućivao poziv za dolazak svećenika, a po dolasku brinuo se za njegovu egzistenciju i uključivao ga u rad odbora za gradnju crkve i crkvenog doma. Uloga crkvenog odbora bila je dominantna, a od mjesnog biskupa se tražila najčešće samo moralna podrška. Nakon što bi župa bila osnovana i započela radom, odsjeci su sakupljali novac za crkvu, organizirali su u župi crkvene sastanke, pomagali su župu u njenom radu i brinuli se za rad svećenika. Po tome je jasno da su odsjeci fraternalističkih organizacija preko svojih lidera igrali odlučujuću ulogu u izgradnji etničkih župa i crkvi. Zato je razumljivo da je ponekad moralo doći do trvenja i borbe za ugled sa župnikom i njegovim eventualnim pristalicama.¹⁶

Sukobi su ponekad bili vrlo oštri – sve do incidentnih situacija, kao što su bile tuče ispred crkve između pristalica župnika i onih koji su podržavali "etničke lidere", tj. laičke osobe. Biskup je također često intervenirao između zavađenih strana. Ipak, ova borba za ugled završavala se kompromisom, i to tako da su odsjeci bratskih organizacija razvijali svoj rad u okviru svoga fraternalističkog programa, a svećenici su se odrekli liderskih ambicija nudeći svoju suradnju fraternalističkim odsjecima. Ali to nije bilo tako kada se radilo o vjerskim i političkim podjelama. Kad su neke katoličke fraternalističke organizacije htjele okupiti u svojim redovima sve pripadnike svoje etničke grupe, pa čak i pripadnike drugih nacionalnosti, nailazile su na otpor drugih Crkvi. Ne često, ali i među

¹⁵
Čizmić, str. 3.

¹⁶
Gudrun N. Birnbaum, *Cleveland's Religious Life*, str. 24.

pripadnicima iste religije dolazilo je do podjele među fraternalističkim organizacijama. Tako su luterani bili, zbog međusobnih vjerskih neslaganja, članovi različitih organizacija "kako bi sačuvali originalni luteranizam u okruženju različitih teoloških tendencija i mnogih sekta i od utjecaja drugih doktrina".¹⁷ Bilo je također neslaganja između svjetovnih i vjerskih fraternalističkih organizacija. Sve organizacije međusobno su se natjecale, a povećane aktivnosti nekih vjerskih organizacija bile su u prvom redu usmjerene protiv organizacija unutar njihove etničke zajednice.

Politički sukobi bili su stalno prisutni u odsjecima bratskih organizacija doseljenika. Programe nacionalnih pokreta prenijeli su doseljenici u Ameriku, pa su u novoj demokratskoj sredini njihovi zahtjevi za slobodom svoga naroda u starom kraju često bili mnogo radikalniji negoli bi bili u njihovoj rodnoj domovini. Pitanje nacionalnih simbola ponekad je bilo povodom za sukobe u odsjeku. Slovaci i Karpato-Rusini napuštali su odsjeke u kojima su Mađari bili većina, ili obrnuto – Mađari su ostavljali odsjeke sa slovačkom ili karpato-rusinskom većinom.¹⁸ Hrvati su odbijali uključivati se u odsjeke sa Mađarima. Radi nepovjerenja, Slovaci nisu pristupali u češke odsjeke, pa ni u vrijeme prvog svjetskog rata, kada su radili za uspostavu neovisne Čehoslovačke. Doseljenici iz iste države, došavši u Ameriku, nisu iz političkih i nacionalnih razloga htjeli osnivati zajedničke tzv. državne organizacije.

Nacionalno-politički rad bio je važan sadržaj aktivnosti odsjeka. Mnoge političke manifestacije, kongrese, sastanke, predavanja kroz koja su doseljenici zastupali svoja politička gledišta, odsjeci su inspirirali i organizirali.

Fraternalističke organizacije i njihovi odsjeci podržavali su domoljubne veze, održavali suradnju i pružali mnogostruku pomoć kulturnim, gospodarstvenim i političkim organizacijama u staroj domovini. Svoju solidarnost s političkim, kulturnim i drugim zbivanjima članovi fraternalističkih organizacija iskazivali su organiziranjem manifestacija, sastanaka, priredbi ili čak kongresa na kojima su rezolucijama podrške i sakupljanjem financijske pomoći nastojali pomoći svojim istomišljenicima u staroj domovini. Obljetnice revolucija, ustanaka ili smrti njihovih vođa bile su povodom za organiziranje priredbi, ili čak većih proslava po odsjecima. U Ameriku su dolazili i politički emigranti, intelektualci ili poslovni ljudi koji su redovito živjeli među doseljenicima iz svoje etničke grupe i među njima širili svoja politička uvjerenja i svjetonazor. Na taj način većina doseljenika po prvi put je u Americi doznavala o pozadini političkih zbivanja u starom kraju, i to od svojih novopridošlih političkih vođa.¹⁹

17
Isto

18
Kopanic, str. 37.

19
Ivan Čizmić, *Jugoslavenski iseljenički pokret i stvaranje jugoslavenske države*, Zagreb, 1974, str. 32.

Zbivanja u starom kraju, napose u prvom i u drugom svjetskom ratu, i pomoć postradalima često su bili razlogom za pomirbu i zajednički rad i onih fraternalističkih organizacija koje do tada nisu surađivale ili su pak imale međusobnih sporova. Solidarnost se iskazivala u okviru širih kampanja, ali ponekad i na osnovi vlastitih odluka pojedinih odsjeka. Odsjeci su voljeli autonomno odlučivati o svrsishodnosti pojedinih akcija, uvijek pazeći da im njihova svrha bude prihvatljiva. Neke dobrotvorne akcije za staru domovinu njima su ponekad izgledale apstraktno, a i inicijatori kampanja nisu im uvijek djelovali uvjerljivo jer je život u Americi naučio doseljenike oprezu. Pa ipak, stalna briga za zbivanja u zemlji podrijetla i sve ono što se u vezi s time zbivalo podizalo je ugled i davalo važnost fraternalističkim organizacijama i njihovim odsjecima u očima članstva.

Fraternalističke organizacije i njihovi odsjeci s vremenom su se sve više počeli okretati novoj domovini – Americi. Tako su obljetnice smrti istaknutih Amerikanaca također bile povodom raznovrsnih odsječnih manifestacija. Odsjeci sve više upozoravaju članstvo na uzimanje državljanstva. Teme iz života pojedinih američkih gradova, gradska politika i izbor gradskih dužnosnika postaju sve aktualnije teme na sjednicama odsjeka.

Fraternalističke su organizacije po svojoj strukturi bile radničke organizacije, jer je u njima bilo više od 90% radnika. I pored toga, njihova pripadnost radničkom pokretu Amerike bila je ponekad u pitanju. Iz redova Socijalističke stranke Amerike fraternalističkim organizacijama se prigovaralo da su one neka vrsta bolesničke blagajne i naglašavala se njihova osiguravajuća namjena, čemu je trebalo zahvaliti veliki postotak doseljenih radnika u njihovu članstvu. Ono što su im socijalisti prigovarali jest da nisu revolucionarne organizacije, nego samo korporacije za dijeljenje potpore. Socijalistička radnička partija načelno je odbijala bilo kakvu suradnju s potpornim organizacijama nazivajući ih "bolničarkama kapitalizma".²⁰ Socijalistička stranka će postupno mijenjati svoje držanje prema fraternalističkim organizacijama. Prevladalo je mišljenje da bi te organizacije ipak mogle razvijati duh radničke solidarnosti i ukazivati doseljenim radnicima na potrebu ulaska u unije i uključivanja u članstvo radničke stranke. Dok su unije bile borbene radničke organizacije, po mišljenju socijalista fraternalističke organizacije su dobrotvorne i humanitarne.²¹ Uz ove akademske rasprave i načelan odnos prema fraternalističkom pokretu, socijalisti su još od početka stoljeća ulagali velike napore da steknu utjecaj u fraternalističkim organizacijama.

Tijekom prvog svjetskog rata i neposredno nakon njega u SAD-u se osniva sve više i više udruga socijalističke organizacije. I ove su udruge imale dvostruku namjenu: davale su osiguranje za slučaj bolesti i smrti, ali i izobražavale radnike

20

Ivan Čizmić, *Hrvati u životu Sjedinjenih Američkih Država*, Zagreb, 1982, str. 228.

21

Isto

u duhu socijalizma. Činile su to kroz mnogostruke socijalne aktivnosti. Ova su društva također sponzorirala gimnastičke aktivnosti, piknike, muzičke priredbe i poduku materinskog jezika u školama. Ali u fraternalističkim društvima socijalističke orijentacije poticalo se čitanje socijalističke literature i tiska. Neki socijalistički odsjeci bili su iznimno aktivni i brojni, pa su čak pokretali i svoja službena glasila.

Nakon prvog svjetskog rata i nakon rascjepa u socijalističkom pokretu SAD-a, došlo je i do političkog raslojavanja u mnogim odsjecima. Neki članovi Socijalističke stranke prešli su u komuniste. I članovi IWW su također prelazili komunistima.²² Među lijevo orijentiranim fraternalističkim odsjecima u to je vrijeme dolazilo do oštrih političkih sukoba. Treba istaknuti da su u to vrijeme komunisti bili osobito aktivni. Njihov je cilj bio uključiti se u razne kulturno-prosvjetne programe i kroz njih fraternalistička društva staviti pod svoj nadzor.

Pokušaji socijalista i komunista da se "infiltriraju" u bratske organizacije i zadobiju vodstvo u njima zabrinuli su mnoge svećenike i druge nacionalne vođe. Svećenici su tražili da svi vjernici ostanu u krilu svoje Crkve i da budu članovi vjerski opredjeljenih bratskih organizacija. Kada u tome nisu imali uspjeha, osnivali su nove bratske organizacije samo na vjerskoj podlozi. Takve su organizacije redovito postajale vodećom društvenom snagom u okviru svoje etničke grupe. Neki su svećenici otvoreno pisali da je cilj novoosnovanih fraternalističkih organizacija borba "protiv socijalizma i komunizma".²³

Nesnošljivost i međusobni ideološki sukobi slabili su fraternalistički pokret i mnoštvo članova činili indiferentnima prema ideji fraternalizma i svim pozitivnim aspektima toga pokreta. S druge strane fraternalističkim organizacijama koje su djelovale na temelju različitih vjerskih i ideoloških opredjeljenja pridruživali su se pripadnici različite etničke pripadnosti, ali slijedeći svoja vjerska ili ideološka opredjeljenja kao putokaz kojoj fraternalističkoj organizaciji se priključiti. To je bilo razlogom što su mnoge fraternalističke organizacije djelovale kao multietničke zajednice. Unatoč mnogostrukih i raznovrsnih konfrontacija u fraternalističkim udrugama, ipak je u njima postojala spontana i jedinstvena radnička solidarnost. Ona se napose očitovala u vrijeme radničkih štrajkova. Financijska pomoć radnicima u štrajku davala se iz odsječnih blagajni. Isto se tako tijekom samih sjednica odsjeka sakupljao novac među prisutnima. Na taj se način htjelo štedjeti novac koji je služio za potrebe odsjeka, a na članstvo se apeliralo da iskaže svoju solidarnost s radnicima u štrajku vlastitim novčanim priložima. Među članovima odsjeka nije uvijek postojala suglasnost o tomu pomoći li ili uopće ne štrajkajućim radnicima. Oko toga su se na odsjecima znale voditi žučne rasprave argumentirane mišljenjem da se ne ide u štrajk ako se nema sredstava za uzdržavanje.

²²

Isto, str. 211.

²³

Čizmić, *Cleveland's Croats*, str. 14.

Neosporna je činjenica da su fraternalističke organizacije u SAD-u imale važnu ulogu u svakodnevnom životu doseljenih radnika. U njihovoj povijesti sažeta je najvećim dijelom i povijest dotičnih etničkih skupina. Upravo onako kako su se doseljenici razvijali od nekadašnjih seljaka u moderne američke radnike, tako su se od siromašnih doseljeničkih potpornih organizacija, čije je poslovanje bilo neusavršeno i ograničeno, razvijale moderne i bogate dobrotvorne i kulturne ustanove. One su vodile svoje poslovanje na stručno izrađenom sustavu, s točnim i odgovornim izvršavanjem obveza prema članstvu.

Pa ipak, američki je fraternalizam proživjavao mnoge krize i često mu je budućnost izgledala neizvjesnom. Bratske organizacije su sve teže odolijevale konkurenciji velikih osiguravajućih društava, koja su bila financijski moćnija i nudila povoljne uvjete osobama zainteresiranim za razne vrste osiguranja. Zbog toga se pitanje budućnosti bratskih organizacija postavilo kao jedno od najvažnijih. Postalo je jasno da domoljublje doseljenika više nije dovoljno za osiguranje većeg broja članova u pojedinim organizacijama. Povoljnije osiguranje sve više je postajalo važan motiv pristupa u članstvo. Bez sredstava iz osiguranja nisu se mogle razvijati niti mnogostruke društvene i druge aktivnosti. Upravo su stoga mnoge bratske organizacije radile na usavršavanju vlastitog sustava osiguravanja nastojeći ponuditi svome članstvu mnoge pogodnosti.

Pa ipak, sudbina mnogih fraternalističkih organizacija ovisila je o tome koliki interes su za njih pokazivali mlađi ljudi rođeni u Americi i novi doseljenici. Važnost "aktiviranja" mladih naraštaja shvatile su uprave mnogih bratskih organizacija. Tako su kroz odjele za podmladak vodili stalnu brigu za pridobivanje mladih ljudi u svoje redove. Njima su sve više bili prilagođeni kulturni, sportski i drugi programi, a glasila organizacija uvodila su sve veći broj stranica pisanih engleskim jezikom. Novodošljacima, koji često nisu razumjeli pravu svrhu fraternalističkog pokreta, kroz aktivnost odsjeka i kroz iseljenički tisak objašnjavala se potreba njihova uključivanja u rad bratskih organizacija. Zahvaljujući tome radu američki je fraternalizam sve do našeg vremena sačuvao svoju važnost među doseljenicima. U prilog ovoj tvrdnji jest i činjenica da ove godine najveća hrvatska iseljenička organizacija, Hrvatska bratska zajednica, slavi svoju stotu obljetnicu.

SOME IMPORTANT FEATURES OF AMERICAN FRATERNALISM (On the Occasion of the Croatian Fraternal Union Centennial)

Ivan Čizmić

Institute for Applied Social Research, Zagreb

American fraternalism belongs to the strongest social movements in the history of the United States of America. Its basic program is individual and family insurance in case of illness or death. However, within the framework of fraternalist institutions various social, cultural and political activities have developed. Those who most deserve credit for the development of the fraternalist movement are immigrants into the U.S.A. Through fraternalist institutions they were able to incorporate their cultural heritage into the American mosaic of nations. The Slav immigrants, and among them Croats, had their strong and numerous fraternalist institutions wherefrom they fought for affirmation of their ethnic communities in the new American society, but also provided economic and political support for their people in the old country in their fight for national freedom. Owing to such work, American fraternalism has retained its importance among immigrants up to the present day. And therefore, this year the largest Croatian emigrant organization, the Croatian Fraternal Union, is celebrating its centennial.

EINIGE WICHTIGE BEZEICHNUNGEN DES AMERIKANISCHEN FRATERNALISMUS (Zum 100. Jubiläum der Kroatischen Brudervolksgemeinschaft)

Ivan Čizmić

Institut für die Angewandten Gesellschaftsforschungen, Zagreb

Amerikanischer Fraternalismus gehört zu den stärksten gesellschaftlichen Bewegungen in der Geschichte der Vereinigten Staaten von Amerika. Sein Hauptprogramm besteht in der Personen- und Familienversicherung im Falle der Krankheit oder des Todes. Im Rahmen der fraternalistischen Institutionen haben sich jedoch verschiedenartige gesellschaftliche, kulturelle und politische Tätigkeiten entwickelt. Die Einwanderer in die Vereinigten Staaten von Amerika haben sich für die Entwicklung der fraternalistischen Bewegung am meisten verdient gemacht. Sie haben ihr Kulturerbe durch die fraternalistischen Institutionen in das amerikanische Völkermosaik eingebaut. Slawenische Einwanderer und unter denen auch Kroaten haben zahlreiche bedeutende fraternalistische Institutionen besitzt. Dadurch haben sie für die Affirmation ihrer Volksgemeinschaften gekämpft, aber dadurch haben sie auch ihr Volk in der alten Heimat im Befreiungskampf wirtschaftlich und politisch unterstützt. Der amerikanische Fraternalismus hat solch einer Arbeit zu verdanken, daß er seine Bedeutung unter den Einwanderern bis zu heutiger Zeit erhalten hat. Zu Gunsten von dieser Behauptung wirkt sich auch die Tatsache aus, daß in diesem Jahr die größte kroatische Auswandererorganisation, die Kroatische Brudervolksgemeinschaft, ihr 100. Jubiläum feiert.